

1926 - 378 (56-27) - 1927 VI. 10. - Magyar - szék
5038 - 4 - 1927 28 - 1927 IX. 16. - Kőrös - egyházi
5114 - 10 - " " " " " " " " - Kőrös - egyházi

Alyegyházi feliratok 1914 II. 24. - 28

Aratók emléke 1927 28. júli

Aug. 1927

EX LIBRIS M. KIR. PISA ESTIVAN
JOG. ES ÁLLAMTUDOMÁNYI

254 1937/38

1937 NOV. 5.

Bizálalva kiadatik:

Dr. Kovács Andor

" Baranyai Béla
professzor emlékiratai.

Debrecen 1937. nov. 8. án.

Előjegyzés! 70. 1. kiadás
Dr. Kovács Andor
e. i. délután.

— Későbbi kiadások nem ismétlődnek. Személyes me-
morizások (pl. dekrétumok) nem kerülnek kiadásra. Későbbi kiadások
gondos és jeltől megjelölt kiadások, legyen "jó" (=eg-
yenesz) minőségűek.) 8. 1937. nov. 17.

A JOGOS VÉDELEM .

Doktori értekezés
a büntetőjog köréből.

Irta:

Havasi Győző

jogszigorló

Nyiregyháza

Jókai ucca 3.szám.

Havasi Győző

A 2261

F o r r á s m u n k á k :

Dr. Finkey Ferenc : A magyar büntetőjog tankönyve. IV. kiad.
Grill Károly kiadása.1909.

Dr. Edvi Illés Károly: Az anyagi büntető törvények és a
sajtótörvény.
Grill Károly kiadása.1907.

Dr. Illés Károly: A magyar büntető törvénykönyvek magyarázata.
Zilahy Sámuel kiadása.1882. *van II. kiadás*

Dr. Isaák Gyula : Büntető törvénykönyv.
Grill Károly kiadása.1928.

Carrara Ferenc : A büntető jogtudomány programja. I-II.
A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.1878.

A " Jogi Hírlap " 1927-1937 évfolyamai. *mindenkiket?*

...-...

A jogos védelem.

Az emberiség fejlődése és a békés társadalmi együttélés akkor vált lehetségessé, amikor a jogfejlődés elérte azt a fokot, amelyen tilos lett az egyéneket ért sérelmek önhatalmu megtorlása, az önkényesen vett elégtétel és az emberek védelmét, a bűncselekmények és a büntettek üldözését az állam ismerte el kötelességének és feladatának. Ez a fejlődés azonban nem zárta ki, - mint ahogy nem is zárhatta ki, - az embereknek azt a jogát, hogy a jogtalan és rendes hatósági úton el nem hárítható támadásokat erőszakkal visszaverhetik. Ezt az elvet minden civilizált állam elismerte és törvénybe iktatta. Ennek indokát annak a felismerése képezte, hogy az államhatalom az egyének védelmére hivatott szerveivel nem lehet mindenütt és minden időben jelen, s ennél fogva nem képes minden e-

setben elhárítani a jogtalan támadásokat. Ha következetesen keresztül vinnénk azt a tételt, hogy bűncselekmények ellen csak az állam védekezhetik, az egyén nem, illetve csak az illetékes, erre hivatott hatóságok segítségül hívásával, igen sok esetben szenvednének a polgárok helyrehozhatatlan kárt s igen sok esetben megrendülne a társadalmi lét alapja. Az utólagos megtorlás nem támasztja fel a megöltet, a tettes megbüntetése nem teszi meg nem történté az elszenvedett sérelmeket. Ezért, ha a sérelem bekövetkezte megelőzhető, oly esetben, amikor a hatósági beavatkozás nem remélhető, az egyént is fel kell jogosítani a szükséges védelmi tevékenységre. Carrara, a büntető jogtudomány egyik legkiválóbb művelője is megállapítja a "Büntető jogtudomány programja" című munkájában: "Ha kötelességévé tennők az ártatlannak, miszerint hagyja megöletni magát, rendzavarást parancsolnánk, s homlok-egyenest ellentébe kerülnénk a természet törvényével, mely az emberi büntető jog egyetlen alapja." Eppen

ezért már ősidőktől fogva elismerik az államok a jogtalan támadás elleni védekezés jogát és csupán annak terjedelme, illetve tárgya és köre változott az idők folyamán. Kezdetben csak a megtámadott életének és testi épségének önhatalmu megvédését ismerték el jogosnak, az újabb időkben már a becsület és a vagyon, sőt nemcsak a megtámadott, hanem más teljesen idegen személyek és javak védelme is megengedett. A szabályozás azonban még ma sem egyöntetű az összes államokban. Egyes jogrendszerek csak az élet és a testi épség, mások a vagyon védelmét is megengedik.

Ez utóbbi felfogást követi a magyar büntetőjog is. Az 1878 évi V. t. c. 79 §.-a szerint ugyanis:

"Kizárja továbbá a cselekmény beszámíthatóságát a jogos védelem.

Jogos védelem az: mely akár a megtámadottnak, akár másnak, személye vagy vagyona ellen intézett, - vagy azt fenyegető jogtalan és közvetlen megtámadásnak elhárítására szükséges.

A jogos védelem határainak félelemből, ijedtségből, vagy megzavarodásból származott túlhágása nem büntettetik."

Ezek szerint a jogos védelem feltételei a következők:

I. Támadás, amely 1. jogtalan és 2. közvetlen, mely a megtámadottnak 3. személye, vagy 4. vagyona ellen intézett, vagy azt fenyegető és II. hogy az a támadás elhárítására szükséges legyen.

Nézzük ezeket a feltételeket egyenként:

I. Támadás nélkül nincs jogos védelem. Támadás alatt pedig mások jogaiba vágó pozitív cselekvést értünk, a negatív jogtalanság ellentétét. Tehát valamely cselekvés elmulasztása akkor sem jogosít fel a védelemre, ha a mulasztás büntető jogba is ütközik, delictumot is képez.

Már itt megjegyzendő azonban, hogy a sajtó útján elkövetett cselekményeknél, bár ezek szintén (pozitív) tevékenységgel járnak és így a támadás fogalmát kimerítik, nincs helye jogos védelemnek.

Nem kívánja meg a jog minden esetben azt sem, hogy a támadás valóságos legyen, azaz tényleg fennforogjon, mert vélt támadás esetén is megállapítható a védelem jogossága. Előfordulhat ugyanis, hogy valaki félreérti a tréfából, játékból vagy ingerkedésből tett mozdulatokat, vagy nem is jogsértésre irányuló cselekményeket, támadásra gondol és ebben a hitében követi el a saját vagy más érdekei védelmében szükségesnek tartott büntető jogba ütköző tettet.

Ahoz azonban, hogy ezen elhárítást célzó cselekedet büntetlen maradjon, feltételnül megkívántatik olyan körülmények fennforgása, amelyek között a fellépő egyén komolnyak hihette a színleges támadást, illetve indokoltan láthatta a tevékenységben a jogsértő célzatot.

A vélt jogos védelem gyakorlati ismeretetésére szolgáljon a következő eset, amely nemcsak, mint a fentebb mondottakat illusztráló példa, hanem

mint tényállásánál fogva is rendkívüli érdekességu és nem mindennapi jogeset is érdemes a közlésre.

A vádlottak eszelős barátja arról panaszkodott, hogy őt a szellemekek bántják, hogy egy vetélytársa megrontotta és hogy három nap mulva el fog jönni érte a szellem egy vénasszony képében, hármat fog kopogni az ajtón, hármat az ablakon, azután bejön, felé fordul és ha nem teszik ártalmatlanná, ő meg fog halni. Ezt a jóslását még a vádbeli cselekmény délelőttjén is megismételte a betegágya körül tartózkodó vádlottak előtt. Később, amikor az elmebeteg már eszméletlen állapotban volt, az általa előre jelzett háromszori kopogtatás halátszótt s utána megjelent a szobában egy siketnéma vén kolózs-

asszony, akit senki sem ismert. Az asszony az elmebeteg ágya felé tartott, ügyet sem vetve az egyik vádlott kérdésére, *mellyel* kiléte után érdeklődött.

A vádlottak erre rátámadtak, fejbeverték, kilökték

a konyhába, ott tovább ütötték-verték, végül a kerítésen át kidobták az uccára. A koldusasszony belehalt sérüléseibe. Vádlottak azzal védekeztek, hogy gonosz szellemnek nézték a sértettet és barátjuk életének megmentése végett jogos védelemből cselekedtek. A Kuria is úgy ítélte, hogy a vádlottak a cselekvés pillanatában abban a tévedésben voltak, hogy az általuk nem ismert öreg koldusasszony az elmebeteg életére tört, tehát, hogy ennek életét jogtalan és közvetlen támadás fenyegette. Ennek elhárítása végett ütötték fejbe és dobták ki a szobából sértettet. Ezen cselekményük a Kuria megítélése szerint a Btk. 79 §.-a értelmében nekik beszámítható nem volt. /A későbbi, ezutáni bántalmazásoknál, mint szükségteleneknél, már nem állapította meg a Kuria a jogos védelmet, vagyis csak az első cselekedeteket tekintette a jogos védelem megállapítására alkalmasoknak./

A támadás eredetének jogi szempontból való értelmezésével kapcsolatban sokáig erős vita dult a büntetőjogi irodalomban abban a kérdésben, hogy az állat részéről eredő támadással szemben van-e helye beszámítást kizáró védekezésnek, illetve ilyen esetben alkalmazható-e a jogos védelem elve. Az írók egy csoportja arra az álláspontra helyezkedett, hogy az állat nem követhet el jogtalanságot s így a jogos védelem egyik feltétele, a támadás jogtalansága nem valósulhatván meg, az elhárításra irányuló cselekmény sem élvezhet büntetlenséget.

Ezzel a teljesen elvont elméleti alapra helyezkedő és a jogos védelem céljával is ellentétes állásponttal szemben azon felfogást vallók álláspontja terjedt el és nyert gyakorlatilag is alkalmazást, akik azt vitatták, hogy az állat támadása éppen úgy megsértheti az emberi

érdekeket, úgy személyi, mint vagyoni téren, mint az emberé s így a jogos védelem az állatok támadásával szemben is indokolt és megállapítható. Az egész védelmi elv indokával és céljával lenne ellentétes az, ha eltiltanánk az állatok kártevési elhárítására irányuló tevékenységet és ebben a vonatkozásban a személyi és vagyoni javakat és érdekeket szabad prédául dobnánk. Ezt az ^{elvet} követve menti fel állandóan a Kuria az olyan vádlottakat, akik a harapásra készülő kutyát lelőtték, leütötték, vagyonukban kárt okozó állatokat agyonverték.

Nem elegendő a jogos védelem igénybevehetéséhez az, hogy valakit támadás érjen, hanem szükséges az is, hogy az jogtalan legyen. Jogos cselekmény ellen, még ha az erőszak alkalmazásával kapcsolatos is, nincs helye védelemnek. Az, aki a hivatalos küldetésben eljáró végrehaj-

tót, a feladatát teljesítő rendőrt, vagy más hatósági személyt bántalmaz, megsért, nem hivatkozhatik jogos védelemre, - ez utóbbi személyekkel szemben a birói gyakorlat szerint még akkor sem, ha azok bizonyos körülmények tekintetében tévedésben is vannak és így eljárásuk némi jogsérelemet is okoz. Például megállapította a Curia egy bizonyos esetben, hogy a hivatalos működésben lévő, szolgálatukban eljáró rendőröknek az a ténye, hogy abban a téves feltevésben elve, miszerint a billiárd-makkaó tiltott szerencsejáték, a billiárd asztalon lévő pénzt a törvény nevében lefoglaltnak jelentették ki, nem jogosította fel vádlottakat a rendőrök bántalmazására, hanem csak arra, hogy az ezek által okozott sérelem orvoslását a törvényes úton követelhesék. Elvként szögezte le ezzel kapcsolatban a

Kuria, hogy a hivatalos eljárásban lévő közegeknek a hatáskörükön belül tett, bár tévedésen alapuló és emiatt esetleg jogsértő cselekménye jogtalan támadás jellegével nem bír s így azzal szembeni védelem sem tekinthető jogosnak.

Más elbírálás alá kerül azon hatósági személyeknek a ténye és cselekedete, akik tudatosan, a jogellenesség ismeretében sértik meg azok személyek jogait, akik hivatalos eljárás folyamán kerülnek velük összeütközésbe, akikkel szemben törvényben megszabott feladatuk teljesítése közben, annak szabályait megszegve alkalmaznak jogsértő erőszakot. Az ilyen hatósági közegekkel szemben helye van a büntetőjogi becsapítás kizárását eredményező védelemnek. Így helyesen mentette fel a bíróság azt a vádlottat, aki az őt jogtalanul megbilincselni akaró csendőrt bántalmazta, aki a törvénytelen foglалás

'házkutatás, bekísérés ellen tetteleg ellentállt, vagy azt megakadályozta, mert a törvény az állam szerveit és közegeit éppen úgy kötelezi, a jogszabályokban megvont cselekvési korlátok éppen úgy kiterjednek rájuk, mint azokra, akiknek a jogsétséktől való visszatartása, vagy ~~lett~~ törvényes megtorlásának előmozdítása, hivatali kötelességük.

Abból a feltételből, hogy a támadás jogtalan legyen, sokan azt a következtetést vonják le, hogy a támadásnak beszámítási képességgel rendelkező embertől kell származnia, mert csak ez képes alanyilag jogtalanul cselekedni, a beszámítási képességgel nem bíró egyéntől eredő támadás esetén a végszükség elveit tartják alkalmazandóknak. Ez a felfogás azonban nem helytálló, mert a végszükségben elkövetett cselekmény csak életveszély esetében marad büntetlenül, sőt ez esetben is csak, ha a ~~tá~~ veszély a cselekvő, vagy hozzátartozójának életét

fenyegeti, s így a beszámithatatlan személynek idegen egyének, valamint a testi épség és a vagyon ellen intézett támadása jogosan nem volna elháritható s ily esetben ezek az érdekek védtelenek maradnának. Ezért ma már a jogos védelem alkalmazhatása ezekkel szemben is elismert, éppen úgy, mint azon személyekkel szemben is, akik az alkotmány jog vagy a nemzetközi jog rendelkezései következtében a büntetőtörvénykönyv hatálya alól ki vannak véve. /Uralkodó, diplomáciai képviselők stb./

Azért a támadás jogtalanságával kapcsolatban előadott és feltétlenül fennforgónak megkivánt körülmény és feltétel esetén sem hivatkozhat azonban jogos védelemre az, aki azt a helyzetet, amely őt védekezésre készíti, saját jogellenes magatartásával önmaga idézte elő. Tehát aki célzatos viselkedésével kiprovokálja a támadás, nem veheti igénybe ellene a védelmet. Ez a jogelv

a dolog természete szerint csak addig áll fenn, ameddig a jogellenes magatartással előidézett helyzet meg nem változik és azt más, új helyzet fel nem váltja. Hiszen máskülönben a korábbi helyzet előidézője tétlenségre kényszerítve ellenfeleinek akkor is ki lenne szolgáltatva, amikor ezt már csak a megtorlás gondolata vezeti. Például aki sértésekkel, fenyegetésekkel maga hívta ki a támadást, az ennek következtében előállott erőszakoskodással szemben jogos védelemre nem hivatkozhatik, amikor azonban az így felidézett erőszakoskodás egy bizonyos határt túlhaladt és a támadás kiprovokálásában vétkes személynek pl. élete forog veszélyben, vagyis ha - a contrario - a másik túllépte a jogos védelem határát, nem lehet a kezdeményezőt sem tovább is el~~üt~~ni a védekezés jogától.

Szigorubb álláspontot foglal-

nak el bíróságaink a kölcsönös és egyidejű támadás esetében, amikor mindegyik fél támadó és mindegyik támadás jogtalan, mert állandóan követett gyakorlatuk szerint egyik fél sincs jogos védelemben akkor sem, ha a kölcsönös verekedés közben - mint az gyakran előfordul - olyan helyzet áll elő, melyben az egyik fél a másikkal szemben döntő fölénybe kerül. Különösen a korcsmai verekedésekkel kapcsolatban hozott ítéletekből észlelhető ez az elrettentést célzó bírói felfogás. Kétségtelen, hogy ennek indokát bíróságaink azon nemes törekvése képezi, hogy ^a népünk mulatozásaival szinte elválaszthatatlanul egybekapcsolt verekedések számát csökkentse olyan ítéletek statuálásával, amelyek a köztudomásba belevigyék azt, hogy aki ilyen verekedésbe vétkesen belekeveredik, ennek következtében bármilyen helyzetbe is kerül, jogos védelemre nem hivatkozhatik, s így a büntetőjogi

következményeket - ha közben bűncselekményt követ el,- semmiképen el nem háríthatja.

A támadás jogtalanságán kívül szükséges annak közvetlen volta is. Közvetlen a támadás akkor, ha azonnali veszélyt tartalmaz, vagyis annak bekövetkezése a jelenben, most várható. Ha tehát valaki azt a kijelentést teszi a másiknak, hogy másnap felgyújtja a házát, vagy megvárja egy este hazamenetel közben és megöli, ezzel még nem intézett közvetlen támadást ellene s így a jogos védelem igénybevehetéséhez szükséges feltétel hiányzik.

A jogtalan erőszaknak azonban nem kell tényleg megkezdettnek lenni, vagyis a megtámadott nem köteles bevárni, míg a támadó a szándékát meg is valósítja, már csak azért sem, mert ilyen körülmények között a legtöbb esetben a védekezés lehetetlen lenne. Ezt a fel-

fogást követi a Kuria is s több ízben kimondta, hogy a közvetlenül fenyegető, tehát még be nem következett támadás elhárítására szükséges cselekmény is a jogos védelem fogalma alá esik.

Szükséges azonban, hogy ez a fenyegetés olyan legyen, hogy vele szemben a másképpen el nem kerülhető, rögtönös, személyes védekezés követelménye feltétlenül fennálljon. Az elmondottakkal nem ellentétes, a vélt jogos védelemről kifejtettekkel pedig kongruens annak a megállapítása, hogy a fenyegetésnél irányadó a cselekvő azon meggyőződése is, hogy a kilátásba helyezett jogsérelem elhárítása másként nem lehetséges, helyesebben a fenyegetés olyan, amely a tevékenységet szükségessé teszi. A büntető jogi beszámíthatatlanság tehát az esetben is konstatalható, ha a tettes a létező veszély felett tévedésben volt, ha feltevését alapos ok támogatja.

Természetesen a konkrét eset minden mozzanatának gondos mérlegelése szükséges annak megállapításához, hogy mely fenyegető magatartás jogosít fel a védekezésre. Például, ha valaki azt az egyént, aki a veszekedés hevében a zsebébe nyúl anélkül, hogy az esemény egész lefolyása alatt olyan célzást tett volna, amelyből ellenfele arra a következtetésre juthatott volna, hogy nála fegyver van, ilyet nem is mutatott s támadó mozdulatot sem tett, - támadástól félve leüti, nem mentesül a büntetés alól, mert félelmének alapos oka nem volt. De jogos védelemnek tekinthetjük a fentebbi magatartás elleni védekezést akkor, ha a zsebbe nyulás lelövéssel, leszurással való fenyegetés, vagy más hasonló szándéokra utaló kifejezések használata közben történt és a helyzet is olyan volt, hogy a bejelentett cselekmény véghezvitele is valószínűnek látszott. Ezzel nem akarom azt állítani, hogy a fe-

*kövérmentes
veszekedésnél
nem ?!*

nyezetés elleni védekezésnek feltétele lenne az, hogy a jogsértésre irányuló szándék közöltessék is, nem, hiszen elegendő az is, ha a mozdulatokból lehet erre következtetni, - csupán a közölt példa élesebb, erősebb beállítása céljából volt szükséges a megjelölt szavak használatára való utalás. Az előadottaknak megfelelő volt az a kuriai ítélet is, amely megállapította, hogy jogos védelemben cselekedett az erdőőr, amikor az éjnek idején, feléje tartott fegyverrel közeledő orvvadászt lelőtte, mert az utóbbi magatartása és az ilyen foglalkozást űzők közismert veszélyessége folytán alaposan tartózkodott a támadástól.

a támadás
A fenyegetés hatásának és körülményeinek vizsgálatánál természetesen a megtámadott személy egyéni lelki tulajdonságai sem közömbösek.

Az egyik emberben hamarabb gerjed félelemérzés, mint a másokban. Merev szabályt tehát nem lehet felállítani.

Mert ha ezt tennük és azt az egyént, akiben nagyobb félelmet váltott ki a fenyegetés, mint amelyet az általános, elvont mérték szerint kellett volna, helyesebben ki szabad lett volna váltania és az ennek következtében cselekvőt elítélnék, tulajdonképpen nem azért büntetnük, mert bűnös, hanem azért, mert gyáva.

A jogos védelem alkalmazhatóságának további előfeltétele, hogy az a megtámadottnak vagy másnak személye vagy vagyona ellen legyen intézve, vagy azt fenyegetse.

Személy ellen intézettnek akkor tekintendő a támadás, ha az az életet, a testi épséget, a szabadságot, a szeméremet és a becsületet veszélyezteti vagy sérti. E két utóbbit azonban nemcsak tettel, hanem szóval is meg lehet támadni s ezért az is tisztázandónak látszik, hogy a jogos védelem kiterjed-e a szemérem és a becsü-

let ellen szóval intézett támadások elhárítására. Némi ingadozás után ma már egyöntetűvé vált az a felfogás, hogy csak a tettel elkövetett, illetve tett kilátásba helyezésével fenyegető jog sértések elleni védelem vonható a Btk. 79 §.-a alá. Ezt az álláspontot az indokolja, hogy a szóval történt sértés, amint elhangzott már be is fejeztetett s így a támadás elhárítása, ami indokát képező büntető törvénykönyvünk hivatkozott intézkedésének, már nem eszközölhető. Már pedig jogelv, hogy a támadás megszűnése, befejezése után a védekezés szükségtelen, meg nem engedett s így az ennek ellenére kezdett, vagy folytatott tevékenység - mint később látni fogjuk - nem mentesít a büntetés alól. Ha utat engednénk a szóbeli sértések esetére is a védelemnek, tulajdonképpen a megtorlásnak nyitnánk kapukat. Ez pedig a védekezés jogi szabályozásának céljá-

val, indokával, sőt erkölcsi alapjával is merőben ellentétes lenne.

Vagyon alatt minden értéket képviselő, tulajdonunkban, birtokunkban vagy birtokunkban lévő dolgot, vagy minket megillető vagyonszerző jogot értünk. Ezeknek nemcsak büntető, vagy vétség általi, hanem minden más jogtalan károsítása indokolttá s így megengedetté teheti a védelmet. Nem szükséges az sem, hogy a megtámadott vagyon pótolhatatlan, vagy a fenyegető kár nagy legyen, bármily kis értékű vagyon elleni támadás kellő mértékű elhárítása kizárja a cselekmény büntetőjogi beszámítását.

A jogos védelem körét illetően régebben az volt az általánosan elismert és követett elv, hogy csak a megtámadott védheti magát, a kívülállók nem jogosultak a beavatkozás-

ra, bármilyen veszélyben is forogjon az illető s bármilyen tulsulyban is legyenek a támadók. Az emberies, humánus gondolkodás az idők folyamán azonban áttörte ezt a rideg, az embertársi szeretet parancsaival ellentétes és a büntető jogi elvek kiforratlanságát mutató szabályt. A fejlődés a hozzátartozók- előbb csak a legközelebbi, később a távolabbi rokonok - védelmének megengedésén keresztül vezetett az idegen személyek megsegítése jogának elismerése felé. Carrara is azt írja a már hivatkozott "A büntető jogtudomány programja" című művében, hogy " A természet törvénye, melyből a büntetés joga háramlik a társadalomra, nem jöhet ellentétbe a természet azon törvényével, mely embertársaink támogatását parancsolja. Annak megtiltása, hogy a polgárok a megtámadott ártatlan segítségére siessenek, nem az emberek jogainak, hanem önkényének védelme,

nem a rend, hanem a zavar előmozdítása volna." A magyar Btk. is ezt a haladottabb és egyedül helyes utat követi s nemcsak a megtámadottnak ad jogot személyének vagy vagyonának védelmére, hanem mindent felhatalmaz arra, hogy embertársát fenyegető vagy az ellen intézett támadást elhárítsa vagy annak elhárításánál közreműködjék. A jogos védelem tehát a Btk. szerint is nem önvédelem, hanem jogvédelem. Azt, aki a megtámadott egyént támogatja - tekintet nélkül arra, hogy ez utóbbi képes volt-e egyedül a veszélyt elhárítani, vagy nem - a védelem minden joga - természetesen annak minden megszorítása is - éppen úgy megilleti, mint magát a megtámadottat. Az, hogy ez utóbbi említett maga kérje a védelmet, hogy az ő hívására történjen a segítségnyújtás, nem szükséges, de ennek kivá-

nása és feltételül való felállítása nem is volna indokolt. Sokszor a megtámadott nem képes felismerni az őt fenyegető veszélyt, vagy legalább is nem úgy, mint a higgadtan gondolkodó szemlélő s így a védekezésre irányuló cselekményt sem tudná az esetekben kellő időben megkezdeni, vagy kellő mértékig folytatni, - másrészt pedig a segítségül hívás bevétele, az ennek következtében beálló késedelem a beavatkozás sikerét legtöbbször kétségesé tenné.

II. A jogos védelem továbbá csak akkor alkalmazható, ha az a jogtalan és közvetlen megtámadás elhárítására szükséges. Szükséges a védelem akkor, ha az előidézett veszély elhárítása másként nem lehetséges, ha a megtámadott a jogrend megvédésére hiyatott szervek vagy közegek közbelépését, beavatkozását, védel-

mét nem várhatja.

Alkalmazható-e a testi sértést maga után vonó védekezés akkor, ha a megtámadottak számbeli tulsulyban vannak a támadókkal szemben? Első pillanatban a válasz tagadónak látszik. Nagy általánosságban valóban így is van, a számbelileg fölényt élvező megtámadottak könnyen visszaverhetik a támadást anélkül, hogy közben kénytelenek lennének testi sértést okozni. A kérdés eldöntésénél nem szabad azonban az eszközt sem figyelmen kívül hagyni, amellyel a jogveszélyeztetés történik. Ha pl. egy ember pusztá kézzel rohan rá háromra, ezeknek legtöbb esetben nincs joguk annyira bántalmazni a támadót, hogy ez megsérüljön. Természetesen más az elbírálás akkor, ha a támadó részén lévő erőbeli fölény a megtámadottak számbeli tulsulyát kiegyenliti. De ezt a kivételes esetet figyelmen kívül hagyva, a fentebb mondottak helyessége tükröződik vissz-

-sza bíróságaink gyakorlatából. Ha azonban a támadó által használtba vett eszköz kés, revolver, vagy más súlyosabb kár okozására alkalmas fegyver, könnyen elképzelhető s így bíróilag is acceptálható olyan helyzet is, amelyből csak súlyosabb sérülések okozása árán tudnak szabadulni a többségben lévő megtámadottak is. Minden körülmények között feltétlenül helytálló és alkalmazható megállapításra jutni tehát e kérdésben sem lehet, legfeljebb azt az irányelvet lehet felállítani, hogy ilyen esetekben a szükségtelen károkozás súlyosabban torlandó meg és ritkábban foroghat fenn a védekezés mentességet biztosító túlhágása.

A támadás elhárításához szükséges védelemmel kapcsolatban merült fel az a kérdés is, hogy ha a futás, a menekülés lehetősége adva van, jogosan szállhat-e szembe a megtámadott a támadóval?

Ma már általános az az álláspont, hogy igen. A Btk. 79 §.-ának helyes értelmezéséből

is ez következik. E törvényhely szerint jogos védelem az, mely a jogtalan és közvetlen megtámadásnak elhárítására szükséges. Vagyis a támadás elhárítását, nem pedig ennek menekülés, futás általi kikerülését, megelőzését védelmezi a törvény a helyzet által szükségessé tett cselekmény büntetőjogi beszámithatatlanságának biztosítása által. Nem követeli tehát a büntetőtörvénykönyv, hogy a megtámadott elfusson, elrejtőzzön, vagy elzárkózzon. Ilyen követelmény fezlállítása a 79 §. alkalmazására a legtöbb esetben nem nyújtana lehetőséget. A 4tk. csupán azt követeli meg, hogy a támadás legyen jogtalan és a védekezés ne menjen túl a szükséges határon.

A jogi szabályozásnál a fentiekből következőleg, a törvény azt a helyzetet rögzítette meg és vette kiindulópontul, amelyben

a megtámadott az ellene intézett jogtalan támadás idején volt. Ha ebből a helyzetből valaki ki akarja lendíteni, jogosult jogállapotát erőszakkal, a támadó megsértésével is megvédeni, biztosítani és épségben fentartani. Folyománya és biztositéka ez a felfogás az emberi szabadság, a személy és a vagyon épsége, háborithatatlansága és biztosnsága évszázados közdelmekben kivívott és az egész emberiség közkincsévé vált nagy elvének.

Nem juthatunk más véleményre akkor sem, ha nem a törvény szavainak értelmét keressük, hanem az erkölcsi alapelvekből indulunk ki. Szépen fejezi ki ezt Finkey a "Magyar büntetőjog tankönyve" című művében: "Az állam ^{nem} kötelezheti gyávaságra a polgárokat, a jog nem köteles futni a jogtalanság előtt."

Ezt a sarkalatos elvet egy eset-

ben szoritja meg úgy az elmélet, mint a birói gyakorlat, - ha a támadó felmenő ágbeli rokon, vagy testvér. Az előbb ismertett felfogás polgár és polgár, ember és ember közötti egyenlő viszonyból, a közöttük lévő kapcsolat és az ezáltal követelt kölcsönös elbánás egyenlőségéből indul ki s így elveszti alapját, ha a támadó és a megtámadott közötti közeli vérségi kapcsolat folytán egy magasabb erkölcsi kötelesség követelménye áll elő. Ilyen esetben nem csupán egy sérelmet szenvedő ember áll szemben egy jogrend korlátait áttörő támadóval, hanem a szülő és a gyermek kerülnek egymással összeütközésbe. Ez utóbbi magatartásának megítélésénél ilyen körülmények között a gyermeki kötelesség foglalja el az első helyet. Egy magasabb, az egész jogrendszernek, sőt az egész emberi együttélésnek alapját képező erkölcsi törvény nem engedi, - még tovább menve - egyenesen tiltja, hogy a gyermek kezét bántalmazásra emelje szülőjére,

vagy éppen súlyos tettlegességet kövessen el el-
lene.

Ezen erkölcsi törvény s az en-
nek figyelembe vételével kifejlődött előbbi meg-
szorító, büntetőjogi iratlan szabály alól csak az
esetben van kivétel, ha a gyermeket szülőjének
jogtalan támadása kétségtelenül nagy veszélybe
hozza és ez alól a futással való menekülés is le-
hetetlennek bizonyul. A gyermeki kötelességgel szem-
ben ugyanis szülői kötelesség is létezik, mely a
régii paterfamilias élet-haláljogot hatályon ki-
vül helyezve és túlhaladva, többek között a gyer-
mek gyámolításában, védelmében, életének és vagyó-
nának megőrzésében csúcsosodik ki. Az a szülő, aki
ezt a természeti törvény által parancsolt köte-
lességet oly mértékben sérti meg, hogy csak szem-
beszállással elharitható veszélybe hozza azt, akit
védeni kellene, erkölcsileg is elveszti jogát ar-

ra a védelemre és kiméletre, amely gyermekével szemben őt illetné meg.- amint ezt a Kuria is több ízben megállapította.

A testvér részéről eredő támadás esetében is fel kell használni a kitérés, a menekülés lehetőségét, bár ez esetben bírói gyakorlatunk nem helyezkedik olyan - szinte ultima raticoként való védekezhetés álláspontjára, mint a felmenőtől eredő támadás esetén.

Felmerül az a kérdés is, hogy meddig forog fenn a védelem szükségessége, meddig veheti igénybe a védekezés joga?

Obiektive szükséges a védelemnek az a mértéke, amelyet a higgadtan gondolkodó ember a körülmények mérlegelése folytán a jogtalan támadás elhárítására szükségesnek tart. Subiektive azon védelem tekintendő ilyennek, amelyet a megtámadott, vagy ennek segítségére siető a védelem alkalmazásá-

Foto memoria 2
nak pillanatában szükségesnek tartott.

Az objektív mérték nem alkalmazható, mert a legritkább esetben fordul elő az, hogy a védelmet igénybevevő a higgadt szemlélő lelkiállapotában járjon el. A megtámadott, ha a támadásra elkészülve nem volt, a meglepetés első zavarában egész más eszközöket fog találni alkalmazandóknak, mint amelyeket a nyugodt megfontolás esetén találna. Kétségtelen, hogy a személy elleni támadásoknál ez a zavar, a megfontoltságnak ezen hiánya fokozottabban jelentkezik, különösen akkor, ha a támadás határa is teljesen ismeretlen. Ilyenkor az elhárító eszközökben való válogatáshoz szükséges nyugodt lelkiállapot hiánya folytán a szükségtelen károkozás inkább megérthető és méltányolható.

Másként ítélendő meg a vagyon elleni támadás esetében alkalmazandó védelem, mert itt a jogsértést szenvedő személye nem érintetik s így

a-megfontoltabb intézkedés inkább lehetséges. A védelem proportionalitásának alább kifejtendő elvének áthágása tehát ez utóbb említett esetben súlyosabb beszámítás alá esik, illetve a következmény könnyen lehet a védelem jogosságának el nem ismerése.

Ugy az irodalom, mint a birói gyakorlat irányelvül szabta meg a támadás elhárításával kapcsolatban, hogy a védekező nem menjen túl azon a határon, amelyen belül a támadás sikeresen elhárítható, ne tegyen aránytalanul nagyobb kárt annál, mint amelyet a jogtalan támadás előidézett volna. A jogos védelem határa tehát a támadással való arányosságban van. Nem állapítható meg a jogos védelem annak a részén, aki a támadót lelötte, holott módjában állott volna a támadást kisebb sértés alkalmazásával elhárítani. Elítélés, mikor a sértett puszta kézzel meg akarta ugyan a vádlottat

támadni, de egy jelenlevő harmadik személy a sértettet visszatartani igyekezett, ismételten lefogta s midőn az erővel kirántotta magát s újból közeledett a vádlott felé, ez revolverét kirántva figyelmeztette, hogy ne közeledjék, mert löni fog és eközben hátrált előle; sértett ennek dacára utána-nyomult s felemelt kézzel hadonászva kiabált, hogy megöli. Közben már csaknem a vádlott közvetlen közelébe jutott s erre az egy lépés távolságból arcba lőtt. Az ítélet indokolása szerint a vádlott a sértett részéről őt fenyegető támadást azzal is elhárithatta volna, ha nem ennek arcába, hanem testének valamely más és oly részébe lő, ahol az súlyosabb következményeket nem vont volna maga után.

Adott körülmények között azonban nem zárja ki a jogos védelem megállapítását az a körülmény, hogy valaki a jogtalan és közvetlen támadás visszaverése közben értékesebb jogérdeket

- sértett meg, vagy súlyosabb sértést ejtett, mint amelyet neki a támadás okozott volna. Ezzel kapcsolatban utalok a fenyegetés és a személy elleni támadás tárgyalásával kapcsolatban elmondottakra. Vagyis itt is, mint általában az egész jogos védelem terén hangsúlyozandó a konkrét eset mozzanatainak körültekintő elbirálása, mert a kérdés természeténél fogva abszolút, minden körülmények között helytálló és az anyagi igazságnak megfelelő megoldás lehetetlen, s csupán irányelvek felállítására szorítkozhatunk. Nem is lehet a talió elvét alkalmazni minden esetben, nem lehet feltétlen érvénnyel kimondani, hogy a vagyon elleni támadás vagyoni sértéssel, testi sértés testi sértéssel, ölési kísérlet öléssel háritandó el. Ilyen szabály felállítása gyakorlati alkalmazhatóságától fosztaná meg a jogos védelem elvét.

A védekezés szükségességével

kapcsolatban az előadottakat ki kell egészítenem azzal, hogy az elhárító cselekmény büntetőjogi beszámíthatatlansága fenn foroghat akkor is, ha a megtámadott ^{néhány} társai vannak, de ilyen körülmények között csak akkor forog fenn, ha a jelenlevőkre nem számíthatott. Mert több egyénnek pusztán jelenléte, ha azok a megtámadottat védtelenül hagyják és segítségére nem sietnek, - nemcsak a veszély megszüntetésére nem alkalmas, hanem a megtámadott biztonságérzetét is megrendíti. /A fentebbiekben természetesen csak azt az esetet hoztam fel, ha a megtámadottnak olyan társai vannak, akik ellen a támadás nem irányul./

A védekezéssel kapcsolatban megjegyzendő az is, hogy a gondatlanságból elkövetett cselekményeknél nem állapítható meg a jogos védelem, mert ez szándékos és célirányos, a megtámadás elhárítására irányzott és arra szükséges cselekményt

feltételez.

Az eddigiekből az is következik, hogy csak az ^{a)} védelem jogos, mely a megtámadás elhárítására szükséges. Ha tehát a támadó cselekményével felhagyott, vagy az elhárított, a támadó szándéka keresztülvitelében megakadályoztatott, a további védekezés szükségtelen és a büntetés alól nem mentesít. Mint a Btk. miniszteri indoklásában is olvashatjuk: "Csak addig használható az erő és addig jogos annak használata - bármi legyen is eredménye a megtámadóra nézve, míg a veszély fennforog; de csak oly mértékben, amelyben a veszély elhárítására szükséges. Ha ez elhárított, nincs többé kényszerhelyzet, ezentúl a bántalmán nem védelem, hanem támadás lenne, az erő válne erőszakká, s a megtámadó megtámadottá: ezen a ponton túl őt illetné a védelem joga." A Kuria is több ízben marasztaló ítéletet hozott, amikor a vádlott a

sértettet annak lefegyverzése után bántalmazta, amikor a további sértő, vagy veszélyeztető cselekménytől már nem kellett tartania, megállapítva, hogy a vádlott a sértést nem az őt előbb ért támadás elhárítása, hanem a sértettől előzőleg szenvedett bántalmazásának megtorlásábálokozta, ennél fogva jogos védelemre nem hivatkozhatik.

A megszűnt támadást követő cselekményre is megállapítható azonban a beszámíthatóságot kizáró ok, ha a tettes alaposan tételezhet-e fel azt, hogy a támadó tovább is bántalmazni akarja, vagy hogy a támadását meg fogja ismételni. Tehát az egyén subiectiv vélekedése a támadás megszűnése tekintetében - ha kellő alappal bír - itt is számításba veendő.

III. A szükséges védelem határának túlhágása rendszerint kizárja a jogos védelem megállapítását. Kétségtelen azonban, hogy a támadás erős

próbára teszi az idegeket, a küzdelem közben nő az izgalom, az öntudat elhomályosulhat, úgy hogy ebben a lelkiállapotban könnyen bekövetkezhet a szükséges védekezés határának áthágása. Ennek felismerése vezette a törvényhozást, amikor a Btk. 79. §.-ának megalkotásakor a jogos védelem szabályait azzal a szabállyal egészítette ki és tette teljessé, hogy "A jogos védelem határának félelemből, ijedtségből vagy megzavarodásból származott túlhágása nem büntetettik."

A büntetőtörvénykönyvünk 76 §.-ának indokolása azt az általános elvet tartalmazta, hogy az erős indulat még annak legmagasabb fokán sem zárja ki a cselekmény beszámíthatóságát. A jogos védelem, - amint a fentiek mutatják, - ettől az elvtől eltérést találunk, amit a miniszteri indokolás azzal magyaráz, "mert a támadás izgalomba hozza az indulatot, a visszaverés közben

fokozódnak az érzelmeik. Az indulatok hullámmozása alatt gyakran nem lehet megtartani a tiszta belátás azon mértékét, mely szükséges volna ahhoz, hogy az ember az adott pillanatban felismerje a határt, amelyen túl a további védelem megszűnt szükséges lenni." Valóban normális körülmények között az egyén ura akaratának, indulatait fékezni tudja, de ha veszélyes helyzetbe kerül, egyensúlyi állapotából egy váratlan támadás kilendíti, hamar elveszti a fejét és ragadtatja el magát oly cselekményre, mely túl esik azon a határon, amelyet a védekezés korlátjául a jog felállított. Birói cognitio dolga azután annak megállapítása, hogy mikor, mely körülmények között lehet menthetőnek minősíteni a jogos védelem határának áthágását, mely helyzet tartható olyanoknak, amely ezen megállapíthatás előfeltételét képező félelmet, ijedtséget vagy megzavarodást váltthat ki.

Ennek a minden körülményt gondosan figyelembevevő birói megítélésnek szép példája a következő jogeset, amelyben a Kuria egy falusi korcsmában lejátszódott halálosvégu verekedés elbirálásánál a jogos védelem büntethetetlen túlhágása kérdésében az alábbi megállapításokat tette:

Közismert dolog, hogy a falusi mulatságokat az ott megjelent parasztlegények verekedése, kölcsönös tettlegessége szokta megzavarni. Minden résztvevő legény el van készülve arra, hogy egy másik ellenséges érületű legény részéről őt esetleg támadás éri, amely ellen védekeznie kell. Ilyen körülmények között nincs semmi ok arra a feltevésre, hogy a vádlott lelkiületén a megzavarodottság, az ijedtség vagy a félelem lett volna ugrá és az önvédelem szükséges határát ezen lelkiállapot következtében hág-

ta volna tul akkor, amikor egy ilyen támadás be-
következett és ahelyett, hogy a támadó a sértet-
tet birkozással - s a jelenlevék ugyancsak szo-
kásos segítségére számítva, - tette volna ártalmat-
lanná vagy készlette volna támadásának abban ha-
gyására, késhez nyult és halált okozó sérülést ej-
tett.

Tehát a társadalmi helyzet, a
támadó és a megtámadott személye, életkörülményei,
szokásai mind mérlegelés tárgyát kell, hogy képez-
zék a konkrét eset elbirálásánál. Ha a fentebb is-
mertetett eset egy városi polgári mulatságon,
vagy egy kávéházban játszódik le, ugyanilyen tény-
állás mellett már meg lehetett volna állapítani
a jogos védelem határának büntetlen áthágását.
Itt viszont éppen a a támadás, a verekedés szokat-
lansága, váratlansága, helye stb. képezhettek vol-

sz. okokból
na, helyesebben jöhettek volna számításba mint olyan körülmények, amelyek a megengedett védelem határának túllépését előidéző zavar, vagy ijedtség keletkezésének okaként állapíthatók meg.

A Btk. 79 §.-a 3. bekezdése alkalmazást nyerhet akkor is, ha nem egy, hanem állandó és többszöri támadás váltotta ki a szükségesnél nagyobb sérelmet okozó tevékenységet, még ha az egyes támadások külön-külön erre nem is nyújthattak okot. Így felmentő ítéletet hozott a bíróság megállapítva a menthető áthágást, amikor a sértett hosszú időn át folytattott, többször visszavert támadás után, újabb ilyen veszélyeztető cselekményt követett el s bár az nem volt olyan foku, amelynek következtében a visszaveréssel okozott rendkívül súlyos

sértés indokolt lett volna, azonban a bíróság úgy vélte, hogy a sértett kitartó és ismételt támadásai olyan lelkiállapotot teremtettek vádlottnál, melynek folyományaként a megzavarodás miatti áthágás következett be.

A különböző egyének különbözőképpen reagálnak a támadásokra. Egyesekben hamarabb, másokban később keletkeznek olyan érzések, amelyek a fentebb leírt lelki hatásokat kiváltani képesek s amelyek hatásainak eredőjeként a támadás elhárítása közben a szükségesnél nagyobb kár vagy sérelem okoztatik. Ezért megnyugtató ítéletet a jogos védelem ebben a vonatkozásában csak akkor lehet hozni, ha az elbirálás alá kerülő cselekmény elkövetőjének lelki sajátosságát, természetét is vizsgálat tárgyává teszik, - amint ezt bíróságaink újabb gyakorlata

követi is.

Alapelvként kell azonban megállapítani az elmondottak kiegészítéseként, hogy a Btk. 79 §.-a 3. bekezdése alkalmazhatóságának előfeltétele a jogos védelmi helyzet, mely ha nem forog fenn, a jogos védelem határának bűntetlen áthágásáról sem lehet beszélni. Ha valaki védelmi helyzetet foglal el akkor, amikor annak indoka nincs, az elkövetett deliktum hiába tulajdonítható megzavarodásának, félelmének, vagy ijedtségének, cselekményéért büntetendő lesz.

Az előbbieken ismertetni megkísérelt jogos védelem fogalmának teljességéhez szükségesnek tartom annak megjegyzését is, hogy ez a büntetőjogi beszámítást kizáró okok azon csoportjához tartozik, amelyek a cselekmény jog-

talanságát zárják ki. Tehát a büntetés alól való mentesítés indokát nem az képezi, hogy a támadás ellen védekező beszámítási képességgel nem bír, hanem a büntetlenség annak a következménye, hogy a cselekvő jogosan jár el, amikor az ellene vagy más ellen intézett támadást elhárítja s így a visszaverés során elkövetett cselekménye nem lévén jogtalan, az terhére nem írható, neki be nem számítható.

-...-

Kétségtelen, hogy büntető törvénykönyvünk általános részének egyik legtöbbet alkalmazott szakasza a 79. §. Az emberek még nem érték el - és sohasem fogják elérni - a tökéletességnek azt a fokát, amelyn mások jogainak abszolút tiszteletben tartása annyira beleidegző-

dik lelkükbe, annyira természetükké válik, hogy az embertársaik ellen törő nemtelen indulatokat és gonosz szándékokat képesek lesznek elnyomni. Büntetéseik mindig lesznek s így a jogtalan támadások elleni védekezés is mindig szükséges lesz. A legújabb idők megélhetésért folyó s egyre nehezebbé váló küzdelmei fokozottabb mértékben váltják ki az emberek lelkéből az atavisztikus ösztönöket, az egyén jogainak sérhetetlensége elérhetőbb ideál, mint valaha. Ilyen körülmények között az állam hivatását akkor fogja tökéletesen betölteni, ha a jogsértések elleni védekezhetés szabályait úgy alkotja meg, - s ami még fontosabb - úgy alkalmazza, hogy a jogos érdekei védelmében eljáró személy ne legyen kitéve igazságtalan szenvedéseknek, a szabályozás merevsége ne fogja le a védelemre lendült kezet, de egyszersmind ne nyújtson le-

hetőséget az ennek ürügye alatt fellépő, de megtorlás által futótt indulatok kártevéseinek. Ennek a célnak az eléréséhez az életviszonyok változásaihoz való, minél szorosabb alkalmazkodás és a támadások által kiváltott lelki reakciók egyéni eltéréseinek és különbözőségeinek teljes figyelembevétele vezet. E tekintetben tehát a bíróságainkra hárul a feladat megoldása. A jó bírónak egyúttal jó pszichológusnak is kell lenni. Aki bele tud hatolni az előtte álló egyén lelki világába és fel tudja deríteni azokat az okokat, amelyek azt tevékenységre készítették, meg fogja tudni itélni azt is, hogy mely cselekedetnek volt mozgatója a jogok védelme s melyek táplálóztak a megtorolni és ártani akaró érzelmekből s indulatokból. Jelen értekezésem egyes részein külön is igyekeztem kiemelni azokat a körülmé-

nyeket, amelyek ennek a birói pszichológiának alkalmazását igénylik, amelyeknél az anyagi igazság elérhetése szükségessé teszi az egyénre ható okok által kiváltott hatások gondos mérlegelését. Kétségtelen, hogy bíróságaink tudatában vannak ennek a követelménynek s határozataikban meg is nyilvánul ez a mélyebb lelki okok felkutatására való törekvés. Az újabb gyakorlat ezen megnyugtató megnyilvánulásaiából kikapott s ismerttetett néhány ítélet tanúsága ennek a személy és vagyon hatályos védelme céljából elengedhetetlen, a jogrend fentartása s az anyagi igazság megvalósítása érdekében is feltétlenül szükséges birói elbirálásnak.

...-...